

WRZOSÓWKI w mieście

Prawie 80 hektarów rezerwatu w środku miasta. „Gorzowskie Murawy” to rezerwat, który powstał 14 lat temu z inicjatywy Klubu Przyrodników. Tuż przed powstaniem rezerwatu, w latach 2002-2006 uchwałą Rady Miasta w Gorzowie powołano tu Obszar Chronionego Krajobrazu. Gdy teren obejmowano ochroną, miasto wydawało się być oddalone, a dzisiaj zabudowa dosłownie wciska się w rezerwat. Powstało wiele domów jednorodzinnych, których ogrodzenie stanowi jednocześnie granicę rezerwatu. Z perspektywy tych kilkunastu lat, wydaje się, że rezerwat został utworzony w ostatniej chwili, ratując cenne gorzowskie murawy kserotermiczne przed podziałem na działki budowlane.

*Wrzosówki na murawie kserotermicznej,
w tle murawa szczytlichowa
i napiaskowa*

Fot. Ewa Drewniak - wszystkie w artykule

Pasące się wrzosówki

Gorzów Wielkopolski położony jest na krąwędzi doliny Warty, będącej częścią Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej, którą utworzyły wody zanikającego lądolodu ostatniego, północnopolskiego zlodowacenia. Po ustąpieniu lodowca (ok. 10-12 tys. lat temu), i znacznemu ociepleniu klimatu, na strome zbocza doliny wkroczyła ciepłolubna roślinność z południa Europy i Azji.

Pierwsze oznaki pojawienia się na tym terenie ludzi datowane są na okres 8300-4200r. p.n.e. W czasach nowożytnych, gdy sprzyjał klimat, na wzgórzach okolic Gorzowa uprawiano winorośl, a w okresach mniej sprzyjającego tym uprawom klimatu wypasano zwierzęta, głównie owce. Współcześnie, przez wiele lat, część terenu dzisiejszego rezerwatu wykorzystywana była jako poligon wojskowy - w okresie międzywojennym w latach 1920-1935 przez armię niemiecką, a po 1945r. przez armię polską. W czasach rozkwitu PRL-u urządzano tu także zawody motocrossowe.

To specyficzne użytkowanie i ukształtowanie krajobrazu spowodowało wykształcenie się charakterystycznych zbiorowisk roślin-

nych, głównie muraw kserotermicznych. Na południowych, najbardziej nasłonecznionych i skrajnie suchych zboczach występują ostnicowe murawy kserotermiczne. Dominuje tu ostnica włosowata. Teraz w lipcu i sierpniu można podziwiać jej całe łany na zboczach. Wcześniej w maju i czerwcu kwitną inne rzadkie gatunki - pajęcznica liliowata, dzwonek syberyjski, ostrołódka kosmata, czyściec prosty. Na zboczach łagodniejszych i mniej nasłonecznionych występują kwietne murawy kserotermiczne, tworzone przez trawę - kłosownicę pierzastą i wiele pięknie kwitnących gatunków, m.in. szalwię łąkową, chabra driakiewnika, chabra nadreńskiego, cieciorę pstrą, lebiodkę pospolitą, przelota pospolitego, lucernę sierpowatą, kilka gatunków dziewanny. Sporą powierzchnię rezerwatu zajmują ciepłolubne murawy napiaskowe, wykształcone na glebach wapiennych, którym charakterystyczny kępowy wygląd nadają trawy - kostrzewy i strzęplice. Rośnie tu rzadki, pięknie pachnący goździk piaskowy. Na piaszczystych, bezwapiennych, słabo nachylonych wydmach, pojawiają się pionierskie zbiorowiska muraw

szczotlichowych. Tworzy je charakterystyczna kępowa trawa - szczotlicza siwa. Towarzyszą jej porosty naziemne, mchy, macierzanka piaskowa, kocanki piaskowe, goździki, jasieniec piaskowy. Poza zbiorowiskami muraw w rezerwacie występują suche wrzosowiska, łąki świeże, bór chrobotkowy.

Ponieważ rezerwat wiele lat był nieużytkowany rolniczo, dają się zauważyć niekorzystne zmiany w zbiorowiskach roślinnych. Najpoważniejszym problemem jest rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych – nawłoci kanadyjskiej, czeremchy amerykańskiej, orzecha włoskiego, trzcinnika piaskowego, topoli osiki. Najtrudniejsza do zwalczenia i jednocześnie najbardziej degradująca murawy, wydaje się jednak nawłóć, która porasta stosunkowo duże płaty muraw, wypierając praktycznie całkowicie gatunki kserotermiczne. Konieczne jest więc przywrócenie w rezerwacie ekstensywnego użytkowania rolniczego. W porozumieniu z Gorzowskim Urzędem Miasta i lubuskim RDOŚ, rozpoczęliśmy w tym roku wypas owiec wrzosówek w rezerwacie.

Owce wrzosówki hodujemy od 25 lat w Stacji Terenowej Klubu Przyrodników w Owczarach. Wypasamy je głównie na murawach będących klubową własnością – przede wszystkim w Owczarach, ale też w Zatoni Dolnej (woj. zachodniopomorskie) i na różnych murawach kserotermicznych, niebędących własnością Klubu, w ramach realizacji projektów ochrony muraw (np. projekt „Ochrona muraw kserotermicznych w Polsce - teoria i praktyka” realizowany w latach 2010-2013 z funduszu Life).

Wrzosówki, to stara prymitywna rasa owiec, charakteryzująca się dużą wytrzymałością na warunki atmosferyczne (zimno i upał). Wrzosówki, w przeciwieństwie do wielu współczesnych ras owiec, nie wymagają ani specjalnego żywienia, ani specjal-

nych warunków hodowli, dlatego dobrze sprawdzają się w trudnych terenowo i ubogich żywieniowo murawach kserotermicznych. Owce wrzosówki dobrze radzą sobie w warunkach naturalnych lub zbliżonych do naturalnych, a za schronienie służą im zarośla i drzewa.

Rezerwat „Gorzowskie Murawy” jest udostępniony dla zwiedzania. Kilka lat temu, z inicjatywy PTTK, lokalnych przyrodników i przy wsparciu RDOŚ, na terenie rezerwatu wyznaczono cztery szlaki turystyczne o łącznej długości ponad 5 km, przy których stoi kilka tablic edukacyjnych. Rezerwat ma też swój profil na Facebooku, prowadzony przez lokalnych przyrodników.

Ewa Drewniak

*Trzcinnik, nawłóć i topola,
gatunki niepożądane na murawie*

